

SJABBAT SJALOM

Sjabbat Weekblad voor Nederland

Jaargang IX, Nr. 346

Parasjat Balak

14 Tamoez 5770
25/26 juni 2010

Overzicht Parasjat Balak (Bamidbar 22:2-25:9)

Balak, de koning van *Moav*, is dodelijk bevreesd voor de Israëlieten. Hij geeft *Bil'am*, een bekende tovenaars, opdracht hen te vervloeken.

Aanvankelijk verschijnt Hasjem aan Bil'am en verbiedt hem te gaan. Maar omdat Bil'am zo blijft aandringen, verschijnt Hasjem hem nog een tweede keer en verleent hem toestemming om te gaan. Onderweg blokkeert een *malach* (een engel, een boodschapper van Hasjem) de weg van het ezeltje van Bil'am. Bil'am kan zijn frustratie niet bedwingen, en iedere keer dat het ezeltje stopt of wil omkeren, slaat hij het. Dan, wonderbaarlijk, begint het ezeltje plotseling te praten en vraagt Bil'am waarom hij haar slaat. De *malach* instrueert Bil'am aangaande wat hij wel en wat hij niet mag zeggen over het Joodse Volk. Wanneer *Bil'am* arriveert, maakt Koning Balak uitgebreide voorbereidingen in de hoop dat Bil'am succes zal hebben met zijn vloek. Drie keer probeert Bil'am het Joodse Volk te vervloeken, en drie keer komt er een zegen voor in de plaats uit zijn mond. Balak zendt *Bil'am* naar huis, nu hij ziet hoe deze jammerlijk gefaald heeft. De *Israëlieten* beginnen te zondigen met de Moabietische vrouwen, en beginnen ook de Moabietische afgoden te aanbidden. Hiervoor worden zij gestraft met een plaag.

Een van de Joodse leiders brengt zelfs uitdagend een Midjanietische prinses in zijn tent, in vol aanschouwen van Mosjé en het volk. *Pinchas*, een kleinzoon van Aharon, grijpt een speer en doodt de boosdoeners. De plaag stopt, maar niet voordat 24.000 mensen zijn gedood.

Haftara Parasjat Balak (Micha 5:6-6:8)

Door Reuben Ebrahimoff

Samenvatting van de Haftara

De Profeet voorspelt dat vóór de oorlog van Gog en Magog de machtige staten van de wereld zich tegen Israël zullen verzamelen. Het Joodse volk zal niet meer verwachten dat zijn redding van enig persoon afkomstig zal zijn; zij zullen in plaats daarvan voor hun redding vertrouwen op Hasjem, en het Volk Israël zal triomferen over alle volken van de wereld. Micha voorspelt de reiniging van Israël; na de oorlog van Gog en Magog zal Hasjem alle wapens van Israël wegnemen, want zij zullen niet langer meer nodig zijn. Ook zal Hasjem tovenarij, toekomstvoorspellers en afgoden uitbannen, met inbegrip van Asjera-bomen, want alle volken van de wereld zullen zich realiseren dat er slechts één ware G-d bestaat. Israël wordt ervan beschuldigd niet te luisteren naar Hasjems geboden, hoewel zij vele malen daarvoor gewaarschuwd zijn. Hasjem vraagt: „Is dit jullie dank, dat Ik jullie uit Egypte gevoerd heb?” „Is dit jullie dank dat Ik jullie beschermd heb tegen Balak, de koning van Moab?” „Is dit jullie dank voor de manier waarop Bil'am hen geantwoord heeft?” Micha eindigt de *Haftara* met het advies betreffende wat Hasjem van ons verwacht. Dat is het nastreven van rechtvaardigheid, naastenliefde en in nederigheid wandelen met Hasjem.

Het verband met de parasja

Een van de dingen die Micha opnoemt is de samenzwering tussen Balak en Bil'am om Israël te vervloeken en de mislukking daarvan en vervolgens Bil'ams advies om Israël door middel van ontucht te verleiden tot afgodendienst.

Micha's Biografie

De naam Micha betekent, „Wie is als Hasjem?” Hij leefde in de 8de eeuw voor de Gewone Jaartelling, ongeveer 2800 jaar geleden. Hij was van een plattelandsdorp, Morasjet-Gat, dichtbij de Filisjtijnse grens, in Jehoeda, hetgeen een dagtocht van Jeruzalem af lag. Morasjet-Gat staat ook op de Madaba mozaïek vloerkaart. De profeet was een dorpsbewoner, die een afkeer had van de grote steden van Samaria en Jeruzalem, die het symbool waren van luxe en bedrog, hetgeen het volk had gecorrumpeerd. Zijn boek is opgenomen in de Trei-Assar – het boek van de Twaalf Profeten. Hij profeteerde in het koninkrijk van Jehoeda tijdens de regeringen van Jotam, Achaz, en Chezkia. Jesjajahoe, Amos en Hosea leefden ook in die tijd.

Inzicht in Parasjat Balak

22 ² Balak, de zoon van Tzippor zag alles wat Israël gedaan had met de Emorieten.

Balak... zag alles wat Israël gedaan had met de Emorieten – Hij zei: „Deze twee koningen, op wie wij vertrouwd hebben [Sichon en Og], konden hen niet tegenhouden; dan kunnen wij dat zeker niet.” Het gevolg was dat „Moav vreselijk bang werd.” - [*Midrasj Tanchoema Balak 2, Bamidbar Rabba 20:2*] (*Rasji*) [*Rasji* bedoelt dat de Midjanieten met Sichon en Og een overeenkomst hadden om hen te beschermen, waarvoor zij hen een schatting betaalden.]

³ Moav werd vreselijk bang voor het volk, want zij waren talrijk, en Moav werd misselijk van angst voor de Israëlieten.

Moav werd vreselijk bang – [Heb. נִיָּגַר is] een uitdrukking van vrees, zoals in: „Vrees (גִּוְרָרָה) voor jezelf” (*Ijov* / *Job* 19:29). - [*Machberet Menachem* p. 59, derde def.] (*Rasji*)

Moav werd vreselijk bang voor het volk, want het was talrijk – Waarom waren ze zo bang? De reden is dat Moav een klein volk was, het was geen oud volk, zoals de Kenaänieten en de Emorieten, wier afstamming terug ging tot de kinderen van Noach [Kenaään was de zoon van Cham en de kleinzoon van Noach en de Amorieten stamden af van één van de zonen van Kenaään. Dus deze volken hadden veel meer generaties, om hun aantallen te vermeerderen, dan de Moabieten, want hun voorvader, Moav, was een zoon van Lot en zijn oudste dochter.] Dus de Moabieten waren bang, omdat het Joodse volk veel talrijker was dan zij, want „de Israëlieten waren vruchtbaar, hadden zich uitgebreid en vermenigvuldigd” (*Sjemot* 1:7), meer dan de Moabieten (*Ramban*).

Moav werd misselijk van angst Ze kregen een afkeer van hun eigen leven, zoals in: „Ik heb een afkeer gekregen (אִי־צָרָה) van mijn eigen leven” (*Gen.* 27:46) en dit is een verkort vers (*Rasji*).

Zij kregen bovendien een afkeer van hun eigen leven, omdat zij gehoord hadden van de grote wonderen die er voor Israël gedaan waren (*Ramban*). [Ze begrepen dat ze geen kans hadden om de Israëlieten te verslaan.] Nu wisten de Moabieten wel, dat Israël hun land niet zou veroveren. Immers, ze hadden aan Sichon gevraagd om alleen maar diens land te mogen doortrekken. En mogelijk wisten zij dat G-d de Israëlieten verboden had zich vijandig tegen de Moabieten te gedragen [zie *Devariem* 2:9] [D.w.z., jullie mogen geen oorlog met hen voeren]. Daarom zeiden zij tegen de oudsten van Midjan: „Zij zullen heel ons land kaal eten, zoals ze deden met het land van Sichon en Og, en dan verplichten ze ons aan hen belasting te betalen.” (*Ramban*)

⁴ Moav zei tegen de oudsten van Midjan: „Nu zal die menigte heel ons gebied nog kaal vreten, zoals de os het groen van het veld opeet.” Balak de zoon van Tzippor was in die tijd koning van Moav.

Tegen de oudsten van Midjan – Maar hadden zij niet altijd een hekel aan elkaar, zoals er geschreven staat (*Bereisjet* 36:35): „Die Midjan in het veld van Moav versloeg”? Echter, wegens hun beider angst voor Israël sloten zij vrede met elkaar. En wat was het dat Moav zag, dat hij bij Midjan te rade ging? Daar zij zagen dat Israël bovennatuurlijk onoverwinnelijk was [in de strijd], zeiden ze: „De leider van dit volk [Mosjé] is in Midjan grootgebracht. Laten we hun vragen wat zijn bijzondere eigenschap is.” Zij vertelden hem: „Zijn kracht ligt uitsluitend in zijn mond.” Daarop zeiden zij: „Dan zullen we hem ook confronteren met een man, wiens kracht in zijn mond is.” - [*Midrasj Tanchoema Balak 3, Bemidbar Rabba 20:4*] (*Rasji*).

De oudsten – Het is mogelijk dat de vijf koningen van Midjan oud waren [dus dat die ‘oudsten’ de vijf koningen waren. Met de ‘oudsten’ wordt in Tora vaak de ‘wijze mannen’ bedoeld] (*Ibn Ezra*).

Ramban is het niet eens met *Ibn Ezra*, want in vers 7 is sprake van de ‘oudsten van Moav en de oudsten van Midjan’ en die worden in vers 8 de ‘voornaamsten’ genoemd, dus kennelijk waren het geen koningen. Echter, Moav raadpleegde de ‘oudsten’ van Midjan, omdat die zich het beste Mosjé nog zouden herinneren, toen hij bij hen was [zie commentaar *Rasji*]. *Ramban* biedt nog een andere verklaring, waarom Moav niet de koningen van Midjan raadpleegde, maar de ‘oudsten’: er waren geen koningen meer, want Sichon, die oorlog gevoerd had met Moav, had al hun land afgepakt en de inwoners tot zijn slaven gemaakt, die hem schatting moesten betalen. Het is logisch dat hij hetzelfde had gedaan met Midjan, en dat hij „de kroon van hun hoofd had verwijderd” (*Ijov* 19:9) en hij gunde hen niet meer „de schittering van hun koningschap” (*Tehilliem* 145:12), zodat zij nu alleen nog de ‘oudsten’ van Midjan waren, waarbij met ‘oudsten’ de rechters bedoeld worden (*Ramban*). [Uit het volgende vers blijkt, dat Koning Balak niet zelf naar Bil’am ging, maar zijn boodschappers stuurde. Het lijkt daarom onwaarschijnlijk dat er koningen van Midjan met die boodschappers van Balak meegingen.]

Zoals de os eet – Alles waaraan de os gelikt heeft, daarop rust geen zegen meer [want een os trekt de planten die hij eet, uit de grond (*Da’at Zekenim*)]. — [*Mid. Tanchoema Balak 3, Bem. Rabba 20:4*] (*Rasji*).

In die tijd – Hij kwam niet in aanmerking voor het koningschap. Hij was één van de Midjanitische edellieden [en volgens sommigen één van de edelen van Sichon (*Jehosj.* 13:21)], en toen Sichon dood was, benoemden ze hem op tijdelijke basis — [*Mid. Tanchoema Balak 4, Bam. Rabba 20:4*] (*Rasji*).

5. Hij stuurde boodschappers naar Bil’am de zoon van Be’or, naar Petor, dat aan de rivier ligt van het land van zijn volk, om hem te ontbieden, met de boodschap: „Er is een volk uit Egypte gekomen, en zie, het bedekt het oppervlak van het land en het heeft zich tegenover mij gesetteld.

Naar Petor Heb. פְּטוֹרָה – *petora*, zoals die geldwisselaar, bij wie iedereen zijn geld komt wisselen, zo zonden

alle koningen hem brieven [waarin zij hem om raad vroegen]. [In het Aramees betekent *petora* ‘tafel’, d.w.z., een toonbank waarover de geldtransacties plaatsvonden. Dit is synoniem met het Hebreeuwse woord טַלְפָּן , – *sjoelchan* – tafel. Dus, een geldwisselaar in het Hebreeuws is een $\text{שְׂלֵחַן$ – *sjoelchanie*]. Volgens de eenvoudige betekenis van het vers is het [Petor] de naam van een plaats [Mid. *Tanchoema Balak* 4, *Bam. Rabba* 20:7] (*Rasji*).

Het land van zijn volk [D.w.z., Balaks volk.] Hij kwam daar vandaan. Bil’am profeteerde en vertelde hem: „U bent voorbestemd om te regeren.” Wanneer je wilt vragen waarom G-d Zijn *Sjechina* liet rusten op zo’n slecht mens, dan is het antwoord: opdat de volken geen excuus zouden hebben en zouden kunnen zeggen: „Als wij profeten hadden gehad, dat zouden we tot inkeer zijn gekomen.” Dus stelde Hij profeten over hen aan, maar zij doorbraken de geaccepteerde morele barrière, want aanvankelijk hadden zij zich onthouden van immoreel gedrag, maar Bil’am adviseerde hun zich vrij aan prostitutie over te geven. — [Mid. *Tanchoema Balak* 1, *Basm. Rabba* 20:1] (*Rasji*).

Om hem te ontbieden – Deze uitnodiging was in Bil’am’s voordeel, want Balak beloofde hem een grote som geld - [Mid. *Tanchoema Balak* 4, *Bam. Rabba* 20:7] (*Rasji*).

Er is een volk uit Egypte gekomen – En als je vraagt: wat kan het jou schelen? (*Rasji*).

En zie, het bedekt het oppervlak van het land” – Sichon en Og, die onze beschermheren waren – die hebben ze aangevallen en gedood. - [Mid. *Tanchoema Balak* 4, *Bam. Rabba* 20:7]

En het heeft zich tegenover mij gevestigd – Heb. מִמְּלִי – *memoelie* – tegenover mij. Dit woord [מִמְּלִי – *memoelie*] is onvolledig gespeld [er mist een letter ‘vav’ aan, en daarom is het een vorm van het werkwoord *malal* – omhakken, vernietigen]; ze zijn dicht bij om mij te vernietigen, zoals in „want ik zal hen vernietigen (מִמְּלִי)” (*Tehilliem* 118:10). [Mid. *Tanchoema Balak* 4, *Bam. Rabba* 20:7] (*Rasji*).

6. Welnu, ga dit volk voor mij vervloeken, want het is machtiger dan ik; misschien lukt het mij dat we het een slag kunnen toebrengen en het verdrijven van het land, want ik weet, dat wie u zegent, die is gezegend en wie u vervloekt, die is vervloekt.”

Misschien lukt het mij – Nadat u hen vervloekt heeft (*Sforno*).

Kunnen we het een slag toebrengen – Heb.: בִּרְגֵלְךָ – *nakè bo* – Mijn mensen zullen hen verslaan. Een andere verklaring: het is een uitdrukking van de Misjna [Bava Metsia 105b], waar het woord *nakè* voorkomt als *menakè*, in de betekenis van ‘verminderen,’ en dan is de betekenis van deze zin: ‘wellicht kan ik hun aantal wat verminderen.’ (*Rasji*). [Wanneer iemand groente of fruit koopt, moet hij er, volgens Talmoed Traktaat Baba Batra 93a mee rekening houden dat een vier-entwintigste van wat hij gekocht heeft, door bederf verloren gaat. Balak was al tevreden als slechts een vier-entwintigste deel van het Joodse volk zou kunnen vernietigen, want daarmee zou hij hen uit het Land kunnen verdrijven (*Midrasj Bamidbar Rabba* 20:7). En waarom zou hij hen daarmee uit hun Land kunnen verdrijven? Volgens een Midrasj zouden de Joden het alleen waardig zijn om het Land binnen te mogen gaan als hun aantal minimaal 600.000 zielen telde. Het Joodse volk telde (volgens Bamidbar 2:32) 603.550 zielen. $\frac{1}{24} \times 603.550 = 25.148$. Wanneer het totaal aantal Israëlieten (603.550) met 25.148 zou verminderd worden, zouden er minder dan 600.000 ($603.550 - 25.148 = 578.407$) overblijven, en zouden ze dus niet het Land binnen kunnen gaan.]

Het meervoud *nakè* – wij zullen verslaan – dat *Rasji* verklaart met: ‘mijn mensen’, d.w.z. ‘mijn volk’, verklaart *Sforno* met: Ik zal ze verslaan in de oorlog en u met uw vloeken.

Want ik weet – Door de oorlog met Sichon, die u geholpen heeft om Moav te verslaan (*Rasji* van *Tanchoema*).

Wie u zegent, die is gezegend – [Waarom vroeg Balak niet om een zegen voor zichzelf om de Israëlieten te kunnen verslaan?] Maar de kracht van Bil’am lag niet in zijn zegeningen maar in zijn vervloekingen, door G-d te wijzen op de fouten van de mensen op het tijdstip dat G-d in een rechtzitting zat, om over de mensheid te oordelen, hetgeen volgens de Talmoed Berachot 7a iedere ochtend op een zeker tijdstip gebeurt, en volgens de Talmoed wist Bil’am wanneer dat precies plaats vond. Dat was zijn kracht. Maar zijn zegeningen hadden geen effect. Daarom vroeg Balak niet om een zegen, maar hij zei: „Ik weet dat wie u zegent, die is gezegend” om Bil’am te vlijen, om te tonen dat hij hem niet beschouwde als iemand die alleen maar schade kan berokkenen (*Sforno*).

Echter volgens *Midrasj Tanchoema Balak* 4, die *Rasji* hierboven aanhaalt, had de zegen van Bil’am wel effect. *Or Hachajiem* verklaart: De zegen van Bil’am had slechts in schijn effect. Alles wat hij deed was in de horoscoop van de persoon in kwestie kijken en als die voorspelde dat iemand succesvol zou zijn, en wanneer dat dan uitkwam, beweerde Bil’am dat dit kwam dankzij zijn zegen. Zo had hij ook voorspeld dat Balak koning zou worden. Hij had Balaks horoscoop geraadpleegd en daarin gelezen dat Balak koning zou worden. Hij had Balak wijs gemaakt dat hij dat te danken had aan zijn zegen.

7. En de oudsten van Moav en de oudsten van Midjan gingen met tovermiddelen in hun hand en zij kwamen aan bij Bil’am en zeiden tegen hem wat Balak gezegd had.

Met tovermiddelen in hun hand – Allerlei soorten waarzeggersbenodigdheden, opdat hij niet zou zeggen: ik heb mijn gereedschap niet bij me. Een andere verklaring: [de oudsten van Midjan waren zelf bedreven in de toverkunst en met behulp hiervan konden ze het volgende weten:] ze zeiden namelijk: indien hij nu gelijk met ons meekomt, dan hebben we wat aan hem, maar als hij uitstel vraagt, dan hebben we geen nut van hem. Daarom, toen hij tegen hen zei: „blijf hier deze nacht,” zeiden ze: op hem hoeven we niet te hopen, en daarop verlieten zij hem en gingen weg, want er is gezegd [in vers 8]: „en de vorsten van Moav bleven bij Bil’am,” maar de Oudsten van Midjan waren weggegaan (*Rasji* op basis van *Tanchoema*).

MISJNA VAN DE WEEK**DEMAI – HOOFDSTUK VIER****Misjna 4:2**

הַמְדִיר אֶת חֲבֵרוֹ שִׁיאֲכַל אֶצְלוֹ, וְהוּא אֵינוֹ מֵאֲמִינוֹ עַל הַמְעַשְׂרוֹת, אוֹכֵל עִמּוֹ בַשַּׁבָּת
הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מֵאֲמִינוֹ עַל הַמְעַשְׂרוֹת, וּבִלְבָד שִׁיאֲמַר לוֹ מְעַשְׂרִין הֵן.
וּבַשַּׁבָּת שְׁנִיָּה, אֵף עַל פִּי שְׂנָדָר מִמֶּנּוּ הִנְיָה, לֹא יֵאָכֵל עַד שִׁיעֶשֶׂר:

Wie zijn vriend gedwongen heeft bij hem te komen eten¹, maar hij² vertrouwt hem niet ten aanzien van *ma'aserot*, dan eet hij met hem op de eerste Sjabbat³, ondanks dat hij hem niet vertrouwt voor *ma'aserot*, op voorwaarde dat hij⁴ tegen hem zegt: „Het is verdiend.” Maar op de tweede Sjabbat⁵, hoewel hij gezworen heeft geen profijt van hem te zullen hebben, mag hij niet eten zonder te verdienen⁶.

Aantekeningen

1. **Wie zijn vriend gedwongen heeft bij hem te komen eten** – Dat wil zeggen, iemand heeft tegen zijn vriend gezegd: „Ik zweer je, dat als je niet bij mij komt eten, dan zal alles wat ik bezit voor jou verboden zijn om er gebruik van te maken.” (RAV)
2. De vriend vertrouwt de gastheer niet.
3. **Op de eerste Sjabbat** – Bij een maaltijd ter gelegenheid van een huwelijk van een eerstgeborene, die trouwt met een maagd hebben de Geleerden het hem toegestaan om bij hem te eten, ter vermindering van animositeit (RAV).
4. De collega die uitnodigt.
5. Wanneer hij hem weer uitnodigt.
6. De gast moet zelf zijn voedsel verdienen, ook al veroorzaakt dat vijandschap.

*Uit de Babylonische Talmud***De voornaamste onderwerpen van Traktaat – Sjabbat 44****Misjna**

Men mag een nieuwe lamp verplaatsen, maar een oude niet [de lamp is volgens deze *Tanna Kamma moektse mechamat mioes* – moektse omdat hij afschuwelijk is]. Rabbi Sjim'on zegt: alle lampen mogen verplaatst worden, behalve een brandende lamp [de lamp is een basis voor de vlam en daarom een basis voor een moektse (volgens de Gemara op daf 47a)].

Verschillende soorten moektse***Moektse mechamat goefa***

Een voorwerp dat door zijn aard nergens voor gebruikt kan worden, dan voor een verboden handeling is *moektse mechamat goefo*. Bijvoorbeeld zand of stenen. Iedereen is het ermee eens dat dit op Sjabbat verboden is.

Moektse mechamat isoer

Een voorwerp dat zelf op Sjabbat bruikbaar is voor een toegestane handeling, maar om dat te gebruiken, moet men eerst een verboden handeling verrichten. Bijvoorbeeld olie kan men voor allerlei toegestane doeleinden gebruiken. Maar wanneer de olie zich in een brandende lamp bevindt, en als men de olie daar uithaalt, vermindert men het licht van de lamp en de brandingsduur en dat is verboden. Of een lamp die tijdens *bein hasjemasot* gebrand heeft, en die uitgegaan is, die blijft moektse die Sjabbat. Dit is de mening van de *Tanna kamma* in de Misjna en van Rabbi Jehoeda in een Baraita. Rabbi Sjim'on echter meent dat als de lamp uit is, men van de lamp en de overgebleven olie gebruik mag maken. Hij erkent deze soort moektse niet.

Moektse mechamat méoes

Dit is een voorwerp, dat gebruikt mag worden, maar het is zo vies dat men het op Sjabbat niet wil

hanteren. Bijvoorbeeld een zwartgeblakerde aardewerken lamp. Die zal men ook niet voor iets anders willen gebruiken. Maar een nieuwe aardewerken lamp kan men gebruiken om er iets in te bewaren (althans de lampen uit de tijd van de Talmoed). Volgens de *Tanna Kama* van de Misjna en Rabbi Jehoeda is zo'n lamp moektse. maar volgens R. Sjim'on is hij niet moektse. Hij erkent dit soort moektse niet.

Rabbi Jehoeda meent dat als de lamp van metaal is, hij alleen verboden is als hij *bein hasjemasjot* gebrand heeft, op grond van *moektse mechamat isoer*, maar als hij niet niet gebrand heeft, is hij niet asoer, ook al is het een gebruikte lamp, want hij wordt niet vies (of de roet is er af te halen).

Rabbi Meïr zegt dat alleen een brandende lamp moektse is op Sjabbat, maar als hij eenmaal gebrand heeft en dus moektse was tijdens *bein hasjemasjot*, dan blijft hij moektse, ook als de lamp uitgegaan is [de lamp is moektse op grond van het feit dat men hem alleen kan gebruiken door eerst een verboden handeling te verrichten - *moektse mechamat isoer*]. Rabbi Meïr verwerpt het idee van *moektse mechamat méoes*.

Rabbi Sjim'on is van mening dat een lamp alleen moektse is zolang hij brandt, als hij is uitgegaan is hij volgens hem niet meer moektse.

Rabbi Sjim'on zegt dat zodra de lamp uit is, men hem mag verplaatsen. Volgens hem is de lamp alleen moektse als hij brandt en hij verwerp de begrippen *moektse mechamat méoes* en *moektse mechamat isoer*. De lamp is tijdens het branden alleen verboden omdat hij een basis is voor een moektse.

Rabbi Eliëzer de zoon van R. Sjim'on [dit moet waarschijnlijk R. Elazar zijn] erkent zelfs geen *moektse* als basis, want hij staat het toe om de olie van een brandende lamp te gebruiken, als die uitgaat, of olie die uit een brandende lamp druipt.

Rabbi Sjim'on maakt verschil tussen een geval waarin men tijdens *bein hasjemasjot* verwachtte dat men het voorwerp de hele Sjabbat niet zo kunnen gebruiken, bijvoorbeeld omdat men verwacht dat de lamp, die men heeft aangestooken vóór Sjabbat, de hele Sjabbat zal blijven branden en als hij dan tijdens Sjabbat toch uitgaat, blijft hij moektse. Maar als men een kleine lamp heeft aangestoken, die maar kort zal branden, dan is hij niet meer moektse als hij uitgaat, volgens R. Sjim'on.

Sjabbat 44b

Basis ledawar haäsoer

Bijvoorbeeld een blad, waarop een brandende kaars staat. Om het blad te gebruiken, moet men de kaars er eerst afhalen en die is moektse. Het blad is een basis voor iets dat verboden is. En dus moektse. Hetzelfde geldt voor een bed, dat men bestemd heeft om er geld in [bijvoorbeeld onder of in de matras] te bewaren. Wanneer men dat inderdaad daarin bewaart, is het bed moektse. Zolang men het bed daar alleen maar voor bestemd heeft, maar dat geld er nog niet ingestopt heeft, is het bed nog niet moektse en als men het bed er niet voor bestemd heeft, maar er tijdelijk op een werkdag geld op gelegd heeft, is het alleen moektse, zolang dat geld er op ligt tijdens *bein hasjemasjot*, maar wanneer het er vóór Sjabbat van is afgehaald, is het bed niet moektse. Dit is de mening van Rabbi Jehoeda, maar Rabbi Sjim'on is het er niet mee eens.

Praktische Halacha – Deel één: Het gedrag in de ochtend

HOOFDSTUK 9: REGELS VOOR DE TSIETSIET (vervolg)

31. In geval van nood, wanneer men niet in staat is toestemming te vragen, mag dat ook zonder medeweten van de eigenaar diens *talliet* lenen¹, omdat het zonder meer aannemelijk is, dat men het goed vindt, dat men met zijn eigendommen een mitswa doet, als dat geen geldelijk nadeel meebrengt. Maar men neemt het niet mee uit het huis waar het zich bevindt, want misschien vindt die ander dat niet prettig. En wanneer het *talliet* opgevouwen was, dan legt men het ook weer opgevouwen, zoals het was, terug². Op Sjabbat vouwt men het

ook op, maar niet zoals het oorspronkelijk gevouwen was³, omdat het op Sjabbat verboden is te vouwen en daarom zal het hem vergeven worden. En wie van iemand een *talliet* leent, uitsluitend om daarin te worden opgeroepen voor de Tora dan bestaat er onduidelijkheid of men daarover een beracha moet zeggen. Daarom moet men er bij bedenken dat men het niet wil behouden en dan hoeft hij volgens alle meningen er geen beracha over te zeggen. Men maakt alleen een beracha over een *talliet* wanneer men de bedoeling heeft daarmee de mitswa van de *tsietsiet* te vervullen. Maar het dragen van een *talliet* voor het oproepen voor Tora, of ook voor de zegen van de Cohaniem, of om het *Sefer* uit de Ark te halen, of om als gazzan voor te dawwenen, is uit respect en niet voor de mitswa. Daarom moet men in zo'n geval geen beracha maken⁴. Echter over een *talliet* van de gemeente moet men wel een beracha zeggen, zelfs wanneer men er alleen in wordt opgeroepen voor de Tora, want het is als zijn eigendom. Het is speciaal aangeschaft met de bedoeling dat ieder die het draagt het als zijn eigendom kan beschouwen, opdat hij daarmee de mitswa kan doen. Daarom moet men er een beracha over zeggen, zelfs wanneer men het alleen maar omdoet uit respect⁵.

De stof waarvan de *tsietsiet* gemaakt moet zijn

32. Wollen *tsietsiet* kunnen gebruikt worden voor elk kledingstuk, onafhankelijk van het materiaal waarvan het gemaakt is (behalve voor een linnen *talliet*).⁶

Tsietsiet die gemaakt zijn van ander materiaal dan wol mogen alleen gebruikt worden voor een kledingstuk dat gemaakt is van hetzelfde materiaal. Dus bijv. katoenen *tsietsiet* kunnen alleen gebruikt worden voor een katoenen *talliet*.⁷

Wanneer het *talliet* van verschillende materialen gemaakt is of de *tsietsiet* bestaan uit draden van verschillende materialen, dan zegt een G'dsvrezend iemand over zo'n *talliet* geen beracha, want sommigen zeggen dat alleen wollen *tsietsiet* een kledingstuk van hetzelfde materiaal vrijmaken⁸.

Indien er draden zijn afgebroken

33. Indien van een *tsietsiet* één van de vier draden (die tot acht zijn dubbel gevouwen) is afgebroken en er blijft nog minstens genoeg van over om er een knoop mee te maken, dat is ongeveer vier duimbreedten⁹, of als er twee draden zijn afgebroken en van ieder blijft nog minstens vier duimbreedten over¹⁰ en die twee [andere] draden zijn nog heel en hebben de volle lengte, dan is het geoorloofd. Maar wanneer drie van de vier draden zijn afgebroken, ook al blijft er van ieder vier duimbreedten over en de vierde draad is heel, en zelfs als slechts één draad is afgebroken en er is minder dan vier duimbreedten van over, ook al zijn er nog drie hele draden over, is het in ieder geval niet meer bruikbaar, behalve in geval van nood.

34. Daarom, indien één van de afhangende acht draden afgebroken is, zelfs al is hij volledig afgebroken tot aan de knoop, dan is het nog kosjer, omdat die afgebroken draad slechts een halve draad was en de andere helft heeft nog voldoende lengte.

35. Indien twee van de acht afhangende draden zijn afgebroken en van elk is niet nog vier duimbreedten over, en er bestaat vrees dat die twee afgebroken stukken de uiteinden vormen van één van de vier draden, dan is de *tsietsiet* onbruikbaar. Maar als men zeker is dat ze afkomstig zijn van twee verschillende draden, bijvoorbeeld doordat ten tijde dat ze geknoopt werden men er steeds goed opgelet heeft de vier uiteinden aan de ene kant gescheiden te houden van de vier uiteinden van de andere kant (zoals beschreven staat aan het eind van § 10) en nu zijn twee draden aan één kant van de uiteinden van de knoop afgebroken, dan zijn ze zeker afkomstig van twee verschillende draden van de vier en omdat dan van elke draad er nog meer dan vier duimbreedten over is aan de andere kant van de knoop, waar de draden nog heel zijn, dan is de *tsietsiet* nog kosjer.

36. Indien een draad afbreekt op de plaats van het gat door het *talliet* dan is het onbruikbaar. Dat wat we gezegd hebben in de inleiding van §23, dat als een draad breekt en er blijft nog genoeg over om er een knoop mee te maken, dat het dan bruikbaar is, dat geldt alleen wanneer de draad achteraf gebroken is, en zij er op het moment dat ze er aangemaakt werden allemaal de voorgeschreven lengte hadden. Maar indien ten tijde van het aanmaken ook maar één draad wat korter dan de voorgeschreven maat is, is het onbruikbaar.

37. De draden van de *tsietsiet* moeten gevlochten zijn. Als één draad van de vlechting is losgelaten, dan wordt de hele draad daar ter plaatse beschouwd als niet gevlochten en dat deel wordt beschouwd als afgesneden en als niet aanwezig.

1. M.B. 14:13; 2. M.B. 14:15; 3. M.B. 14:15; 4. M.B. 14:11; 5. M.B. 14:11; 6. Sj.A. 9:2; 7. Sj.A. 9:3; 8. M.B. 9:6 Zie ook § 3 van dit hoofdstuk; 9. 8 cm volgens de *Grach Naéh*, 9 cm volgens *Igrot Moshé*, 10 cm volgens de *Chazon Ish*.; 10. 2 duimbreedtes volgens de *Béoeer Halacha*.

Het verbod op Lasjon Hara – Kwaadspreken

Op basis van het Boek Chofets Chajiem

Hoofdstuk Twee – Lasjon Hara tegenover drie mensen (vervolg)

9. Iets toevoegen aan de informatie; praten over iemands achtergrond

Alles wat we tot nu toe besproken hebben in dit hoofdstuk, geldt voor het verder vertellen van informatie, die men in het openbaar verkregen heeft. Echter, de Hemel beware dat men daar geen letter aan toevoegt, of het belang van de informatie voor de luisteraar opvoert, bijvoorbeeld door eraan toe te voegen dat het gerucht dat met over Simon gehoord heeft, best waar kan zijn, omdat het typisch bij hem past, of iets dergelijks. Dergelijke toevoegingen zijn onder alle omstandigheden beslist verboden, want daarmee brengt men nog grotere schade aan, dan al verricht is door de informatie die al algemeen bekend is, toen die tegen drie personen verteld werd.

Bovendien, door aan het gerucht iets toe te voegen, suggereert men dat hij de originele Lasjon Hara als waar geaccepteerd heeft, hetgeen absoluut verboden is onder alle omstandigheden (we komen daar t.z.t. B.E.H. nog op terug).

Daarom moet men uiterst voorzichtig zijn, zelfs met publiek bekende informatie over iemands achtergrond, zoals dat hij vroeger niet Joods praktiserend was, of dat hij vroeger niet 'kosjer' was, of dat hij komt uit een niet zo vrome familie, of iets dergelijks, terwijl de persoon in kwestie zelf reeds lang wel praktiserend is. Want in feite is er niets verkeerd aan een dergelijke achtergrond. Het is verboden om iemand daarom in een slecht daglicht te stellen en dat kan beschouwd worden als Lasjon Hara. Iemand die dit verbod overtreedt en over iets dergelijks praat tegen anderen, om hem te beschamen, die verdient niet de ontvangst van de *Sjechina*, zoals beschreven staat in het boek *Sja'arei Tesjoeva*, hoofdstuk 214. De soepelheid van 'apei telata' geldt hier niet (zoals Jechezkel schrijft [18:20, 22]: „...de [rechtvaardige] zoon zal niet boeten voor de ongerechtigheid van zijn vader...” en „geen van de overtredingen die hij begaan heeft, zal herinnerd en tegen hem [gebruikt] worden; in zijn rechtvaardigheid [en de inkeer] die hij gedaan heeft, zal hij leven”), maar de spreker wil hem daarvoor beledigen.

10. Ongeschikte luisteraars; conclusie van 'Apei Telata'

Men moet voorts weten dat de soepelheid van 'apei telata' alleen voor de spreker geldt, maar als hij weet dat de luisteraar iemand is die datgene wat hij hoort als waar zal accepteren en/of aan de informatie negatieve woorden zal toevoegen in zijn verdere conversatie met anderen, dan is het de spreker verboden hem de informatie te vertellen, want hij zal dan het gebod: „leg geen struikelblok voor een blinde” [Lev. 19:14] overtreden.

Al het voorafgaande in dit hoofdstuk geldt zelfs als de spreker de originele spreker, van wie hij de informatie gehoord heeft (dus die het voor drie mensen verteld heeft), niet identificeert. Dus als hij alleen maar zegt: „Dit heb ik over die-en-die gehoord,” dat heeft hij het verbod op het spreken van Lasjon Hara overtreden.

Nadat we al deze details hebben verklaard, is hopelijk duidelijk dat men zich het beste zo ver mogelijk van deze soepele mening moet distantiëren, want er is bijna geen praktische toepassing voor. Want zelfs als de spreker er zeker van is dat hij aan alle bovengenoemde voorwaarden heeft voldaan, dan moet hij zich nog steeds afvragen of de halacha wel is volgens deze opinie (in tegenstelling tot interpretatie die we in paragraaf 1 & 2 van dit hoofdstuk besproken hebben), want volgens vele autoriteiten is er helemaal geen Talmoedische bron voor deze soepelheid. Daarom, wie zijn ziel wil bewaken, zal zich niet op deze soepelheid verlaten.

11. Oordelen over een openbare spreker

We moeten hier ook nog iets schrijven over een overtreding waar mensen heel gemakkelijk aan toegeven, namelijk als iemand in het openbaar een lezing heeft gegeven. Het is dan voor een toehoorder verboden om de spot te drijven met de spreker en te zeggen dat hij niets nieuws of niets leerzaams verteld heeft of dat zijn lezing niet de moeite waard was om naar te luisteren. Het is één van onze vele zonden waar vele mensen over struikelen en men denkt dat dit geen overtreding is van Lasjon Hara. Echter, volgens Tora is dit puur Lasjon Hara, want door wat men over de spreker zegt, kan men financiële schade toebrengen aan zijn naaste (de spreker) en soms ook leed en schaamte.

Men doet er in zo'n geval beter aan om de spreker achteraf privé advies te geven hoe hij in het vervolg zijn toespraak kan verbeteren, door bijvoorbeeld andere woorden te kiezen of iets dergelijks. Op die manier brengt men bovendien het gebod „heb je naaste lief als jezelf” in praktijk.

Wegwijzer voor ons gebed

HOOFDSTUK EEN

(vervolg)

Heer der Wereld

Adon Olam

אדון עולם

Historische achtergrond – מקורות

Wij weten niet zeker wie dit prachtige gebed geschreven heeft. Volgens sommigen was het R. Sjloomo Ibn Gabirol (1021-1058), die in Spanje woonde. Volgens anderen was het R. Sjerira (900-1001) en R. Hai Gaon (939/1038) die het in hun geschriften noemen. *Adon Olam* dient zowel als een introductie als tot afsluiting van de ochtendgebeden. *Adon Olam* betekent: „**Heer van het Universum.**”

Rabbi Jehoeda Hachasied en Rav Sjerira Gaon hebben gezegd dat als iemand zich concentreert als hij deze woorden zegt, zijn tefilla gegarandeerd geaccepteerd wordt en dat geen enkele aanklagende engel daarbij zal storen. Hij wordt dan ook beschermd tegen zijn vijanden en sommigen zeggen dat hij zelfs beschermd wordt tegen zijn Jetser Hara – de slechte neigingen.

Wat is de reden voor dit speciale gebed als openingsgebed voor de dagelijkse *tefilla* te gebruiken?

Een van de vereisten voor *tefilla* is dat men zichzelf voor zijn Schepper ziet staan.¹ Dit mag een duidelijke vereiste lijken, maar gebaseerd op ieders persoonlijke ervaring, zijn wij allen ons er wel degelijk van bewust hoe moeilijk dat is om dat voortdurend gewaar te worden. Veel mensen hebben de gewoonte om een klein notitieblaadje bij zich te dragen, met daarop de woorden van Koning David [Psalmen 16:8]: *Sjivitie Hasjem lenegdi tamied* [Ik stel mij voor dat Hasjem voortdurend tegenover mij staat]. Wij hebben de neiging om deze visie in de loop van de dag uit het oog te verliezen, maar wij zouden op zijn minst een poging moeten doen om ons daarop tijdens het davvenen te concentreren. Daarom beginnen wij met *Adon Olam asjèr malach betèrem kol jetsier niwra* [Heer der wereld, Die als Koning regeerde voordat alles wat geschapen werd, bestond]. Wanneer wij dit idee onder woorden brengen, vergroten wij de mogelijkheid om dit in gedachten te houden tijdens onze *tefilla*.

De *Magied* van Polotzk vraagt in zijn commentaar op *de Siddoer Maggid Tseddek* waarom dit vers begint met *Adon Olam* in plaats van met *Melech Ha'Olam* [Koning van de wereld], want wij hebben het toch altijd over Hasjem als over de *Melech* [Koning], zelfs in datzelfde gedicht. Zo ook beginnen wij *Sjemonee Esree* met hetzelfde woord *Adon*, wanneer wij zeggen *Hasjem* (gespeld *ADoNaI* – אֲדֹנָי) *sefatai tiftach* [open mijn lippen]. Hij antwoordt dat de Misjna zegt dat wanneer de ochtenddienst begon in het *Beit Hamikdasj*, er iemand op uit gezonden werd om te zien of de zon al was opgekomen en hem werd gevraagd of de zon al *Chevron* [Hebron, de stad ten zuiden van Jeruzalem] had bereikt. De Gemara zegt dat de reden dat men deze vragen stelde, was om ons te doen herinneren aan de verdiensten van onze voorvader Avraham [*Avraham avinoe*], die in de stad *Chevron* begraven ligt. De reden voor al die keren dat wij het over de Heer (*Adon*) hebben is dat de Gemara ons leert dat Avraham de eerste persoon was die Hasjem *Adon Olam* noemde – Heer der wereld. Dus door het noemen van de titel *Adon* bij het begin van onze *tefilla* – hetgeen in de plaats van de offers [*korbanot*] is gekomen – denken wij aan Avraham, degene die als eerste Hasjem als zodanig noemde, net zoals gedaan werd, voordat iedere ochtend de offers gebracht werden in het *Beit Hamikdasj*.

¹ Rambam *Hilchot Tefilla* 4:16.